

**FOYDA SOLIQLARI (MXNC) STANDARTLARINI AMALIYOTDA
QO'LLASH.**

Muxamadaliyev Alisher Xayrullo o'g'li.

Bank moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi foyda soliqlari (MXNC) standartlarini amaliyotda qo'llash masalalari o'rganilgan bo'lib, asosiy maqsad – mazkur standartlarning moliyaviy hisobotlarda qanday qo'llanilishini va ularni amaliyotda samarali joriy etishda yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilishdir. Foyda soliqlari bo'yicha standartlar, kompaniyalar va tashkilotlarning soliq majburiyatlarini hisoblash, soliqlarni to'lash va moliyaviy hisobotlarni tuzishda aniq va ishonchli yo'riqnoma bo'lib xizmat qiladi. Tezisdagi foyda soliqlari (MXNC) standartlarining asosiy prinsiplari, ularning amaliyotda qo'llanishidagi o'ziga xos xususiyatlari va tashkilotlar uchun qanday ahamiyatga ega ekani ko'rib chiqiladi. Xususan, vaqtinchalik soliq farqlari, soliq aktivlari va passivlarini hisoblash, soliq majburiyatlarini boshqarishdagi muammolar va ularning hal etilish yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqotda shuningdek, foyda soliqlari standartlarini noto'g'ri qo'llashning moliyaviy natijalarga ta'siri va soliq organlari tomonidan amalga oshiriladigan auditlarda yuzaga keladigan xatoliklar va risklar ham o'rganiladi. Amaliyotda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish uchun tavsiyalar va yo'riqnoma ishlab chiqilgan. Ushbu tezis, soliq hisobotlarini yuritish, soliqlarni hisoblash va moliyaviy rejalashtirish jarayonlarida foyda soliqlari (MXNC) standartlarini to'g'ri qo'llash orqali kompaniyalarning soliq majburiyatlarini aniq va samarali boshqarish imkoniyatlarini o'rganish va amalga oshirishga qaratilgan. Tezishda, shuningdek, soliq qonunchiligi va moliyaviy nazorat jarayonlarida shaffoflikni ta'minlashga doir qimmatli amaliy tavsiyalar taqdim etiladi.

***Kalit so'zlar:** foyda soliqlari, MXNC standartlari, moliyaviy hisobot, soliq majburiyatlari, soliq aktivlari, vaqtinchalik soliq farqlari, soliq auditlari.*

Foyda soliqlari (MXNC) standartlari zamonaviy moliya va soliq hisobotlarini yuritishda muhim rol o'ynaydi. Ular kompaniyalar va tashkilotlarga o'z faoliyatlarini hisob-kitob qilishda, soliqlarni to'lashda va moliyaviy hisobotlarni tuzishda aniq va ishonchli yo'riqnoma beradi. Shuningdek, foyda soliqlari bo'yicha standartlar xalqaro moliyaviy hisobotlash tizimi (IFRS) yoki Milliy Moliyaviy Hisobotlash Standartlariga (XMD) asoslanadi va bu ular amaliyotda, turli davlatlar va sanoatlarda bir xilda ishlashini ta'minlaydi. Bugungi kunda foyda soliqlari (MXNC) standartlarini amaliyotda qo'llash, kompaniyalar uchun nafaqat soliq to'lovlari bilan bog'liq hisob-kitoblarni to'g'ri amalga oshirishni, balki bu hisobotlarning moliyaviy tahlili va rejalashtirish jarayonlarida ham samarali bo'lishini ta'minlashni talab qiladi. MXNC standartlari orqali soliq majburiyatlari, soliq aktivlari, vaqtinchalik soliq farqlari va boshqa soliq bilan bog'liq muammolarni samarali boshqarish imkoniyatlari yaratish mumkin. Shu bilan birga, bu standartlarni noto'g'ri yoki beparvolik bilan qo'llash tashkilotning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va soliq organlari tomonidan qattiq jazolarga olib kelishi mumkin.

Tezisning maqsadi – foyda soliqlari (MXNC) standartlarini amaliyotda qo'llashda yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilish va ularni samarali bartaraf etish yo'llarini aniqlashdir. Ushbu tadqiqotda standartlarning asosiy prinsiplari va ularning amaliyotda qo'llanishidagi o'ziga xos xususiyatlar, shuningdek, soliqlarni hisoblash va hisob-kitob qilishdagi xatoliklarni kamaytirish uchun ishlab chiqilgan amaliy tavsiyalar ko'rib chiqiladi. Mazkur tezisdan, foyda soliqlari (MXNC) standartlarining amaliyotda qo'llanilishi, tashkilotlar uchun ularning afzalliklari, xatoliklar va risklarni kamaytirish, shuningdek, soliq auditlari va moliyaviy nazorat jarayonlarida qanday ahamiyatga ega ekanligi tahlil qilinadi. O'rganiladigan masalalar, nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki soliq qonunchiligi va hisobotlarni yuritishning aniqligi va shaffofligini ta'minlashga qaratilgan bo'ladi. Bu tezis, foyda soliqlari bo'yicha yuridik va moliyaviy amaliyotlar, soliq tizimi va soliqni to'lashga bo'lgan majburiyatlarni boshqarish sohasida kengroq tushuncha va qimmatli amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Foyda soliqlari (MXNC) standartlari iqtisodiy faoliyat yuritayotgan tashkilotlar

uchun moliyaviy hisobotlarni tuzishda, soliqlarni to'lashda va soliq majburiyatlarini hisoblashda aniq va ishonchli yo'riqnoma bo'lib xizmat qiladi. Ular xalqaro va milliy moliyaviy hisoboti tizimlari (masalan, IFRS va XMD) asosida ishlab chiqilgan bo'lib, tashkilotlarning soliqqa bo'lgan majburiyatlarini to'g'ri va samarali tarzda belgilashga yordam beradi. Mazkur standartlar soliq majburiyatlari va soliq aktivlari, vaqtinchalik soliq farqlari, va soliqni hisoblashning boshqa aspektlarini taqdim etadi. Tezisda, foyda soliqlari (MXNC) standartlarining amaliyotda qo'llanishi, kompaniyalar uchun ularning afzalliklari, imkoniyatlari va yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish usullari o'rganiladi. Bu jarayonlar, nafaqat soliq to'lovlari bilan bog'liq hisob-kitoblarni samarali qilishni, balki moliyaviy tahlil va rejalashtirish jarayonlarida ham yuqori aniqlikni ta'minlashni maqsad qilgan.

Foyda soliqlari (MXNC) standartlarining asosiy prinsiplari: Foyda soliqlari (MXNC) standartlari soliq majburiyatlari va aktivlarini hisoblashda bir qator prinsiplarni ko'zda tutadi. Ularning asosiy vazifasi – vaqtinchalik farqlarni, soliq aktivlari va passivlarini to'g'ri baholash va soliqlarni to'lashga bo'lgan majburiyatlarni aniq ko'rsatishdir. **Vaqtinchalik soliq farqlari** – bu soliq hisob-kitoblari bilan moliyaviy hisobotlarda aks ettirilgan daromad yoki xarajatlar o'rtasidagi farqlarni ifodalaydi. Bu farqlar, odatda, tashkilotning soliq tizimi va moliyaviy hisoboti o'rtasidagi farqlarni ko'rsatadi. Masalan, bir xil asosda hisoblangan daromad va xarajatlar soliqqa tortilishi mumkin, lekin bu hisob-kitoblar moliyaviy hisobotda turlicha aks ettirilishi mumkin. Vaqtinchalik farqlarni to'g'ri aniqlash soliq majburiyatlarini to'g'ri hisoblashga yordam beradi va kelajakda soliqlarni kamaytirish yoki oshirish mumkinligini oldindan ko'rish imkonini beradi. **Soliq aktivlari va passivlari:** Soliq aktivlari – bu kelajakda soliq to'lashni kamaytirish uchun foydalaniladigan summalarni anglatadi. Bunga, masalan, ortiqcha to'langan soliqlar yoki zararlarni qaytarish mumkin bo'lgan summalar kiradi. Soliq passivlari esa kelajakda to'lanadigan soliqlarni ifodalaydi. Ular, asosan, vaqtinchalik soliq farqlari va soliqni hisoblashda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi.

Foyda soliqlarini hisoblashda amaliyotdagi muammolar, foyda soliqlari (MXNC) standartlarini amaliyotda qo'llashda ko'plab muammolar yuzaga kelishi mumkin. Bu muammolar ko'pincha noto'g'ri hisob-kitob qilish, vaqtinchalik farqlarni aniq belgilash, yoki soliq aktivlari va passivlarini to'g'ri hisoblashda yuzaga keladi. Shuningdek, bu muammolar, ba'zan, tashkilotlarning soliq maqsadlarida noto'g'ri yo'nalishlarni tanlashiga olib keladi.

Noto'g'ri vaqtinchalik soliq farqlarini hisoblash, agar vaqtinchalik farqlarni aniq hisoblamaslik, kelajakda soliq majburiyatlarining noto'g'ri shakllanishiga olib kelishi mumkin. Bu, ayniqsa, soliq auditorlik jarayonlarida jiddiy xatoliklarga sabab bo'ladi.

Soliq aktivlarini noto'g'ri baholash, soliq aktivlari, masalan, ortiqcha to'langan soliqlar yoki kelajakda qoplanadigan soliq zararlarining miqdori ba'zan noto'g'ri baholanadi. Bu holatda, kompaniya o'z moliyaviy hisobotida soliq aktivlarini noto'g'ri aks ettirishi mumkin, bu esa, o'z navbatida, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun tushunarsiz yoki yolg'on axborotga olib keladi.

Soliq passivlarini hisoblashdagi xatoliklar, soliq passivlarining to'g'ri hisoblanmasligi, kelajakda tashkilotning moliyaviy holatini yomonlashtirishi mumkin. Bunday xatoliklar, moliyaviy barqarorlikka tahdid soladi va kompaniyaning soliq to'lovlaridagi kechikishlarga olib kelishi mumkin. Foyda soliqlari bo'yicha audit va nazorat: Foyda soliqlari (MXNC) standartlarini to'g'ri qo'llashda, kompaniyalar soliq auditlari va nazorat tizimlari bilan ham hamkorlik qilishi zarur. Soliq auditlari va nazorat jarayonlari, tashkilotlarning moliyaviy hisobotlarining aniqligini ta'minlashga yordam beradi va soliq qonunchiligiga muvofiqlikni ta'minlaydi. Soliq auditlari, asosan, soliqlarni hisoblashning to'g'riligini tekshiradi va vaqtinchalik soliq farqlarining aniqligini tahlil qiladi. Audit jarayonida yuzaga keladigan xatoliklarni aniqlash va tuzatish orqali tashkilotlar soliq to'lovlarini kamaytirish yoki auditdan muvaffaqiyatli o'tish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Foyda soliqlari bo'yicha nazorat jarayonlari esa, tashkilotlar tomonidan soliq to'lovlarining to'g'ri amalga oshirilishini va soliq auditlarida yuzaga keladigan xatoliklar va muammolarni bartaraf etishni ta'minlaydi. Nazorat jarayonlari, ayniqsa, soliqni hisoblashda yuzaga keladigan

murakkabliklarni kamaytirish va soliq tizimi va moliyaviy hisobotlar o'rtasidagi farqlarni aniqlashda samarali bo'ladi.

Xulosa

Xulosa va tavsiyalar: Foyda soliqlari (MXNC) standartlarini amaliyotda qo'llashda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish uchun tashkilotlarga bir qator tavsiyalar berish mumkin. Avvalo, kompaniyalar soliq farqlarini va soliqlarni hisoblashni samarali boshqarish uchun yuqori malakali mutaxassislarni jalb qilishlari zarur. Shuningdek, kompaniyalar soliq auditlari va nazorat tizimlariga qat'iy rioya qilishlari, soliqlarni hisoblashda yuzaga keladigan xatoliklarni minimallashtirish uchun ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirishlari lozim. Shuningdek, foyda soliqlari bo'yicha standartlarni amaliyotda to'g'ri qo'llashda tashkilotlar va soliq organlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va axborot almashish muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonlar, nafaqat soliqni hisoblashni to'g'ri amalga oshirish, balki moliyaviy hisobotlarning aniqligini ta'minlash va soliq tizimining shaffofligini oshirishga yordam beradi. Tezida keltirilgan tavsiyalar va amaliyotga oid tahlillar, foyda soliqlari bo'yicha standartlarning to'g'ri qo'llanilishi kompaniyalar uchun soliq majburiyatlarini samarali boshqarish va moliyaviy shaffoflikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar:

1. Nazarali o'g'li, M. S. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 131-135.
2. Otto, M., & Thornton, J. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I VA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ TO'LOVCHILARINI BIR-BIRIDAN FARQLI JIHALARINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 140-143.
3. Po'latov, S., & Farmonov, I. (2023). The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.
4. Boburmirzo, X., & Abbosxon, Y. (2022, March). O'ZBEKISTON

RESPUBLIKASIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATINING RIVOJLANISH TAHLILI. In E Conference Zone (pp. 168-170).

5. Xursanaliyev, B. (2022). KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH FENOMENI. *Xorazm Ma'mun akademiyasi xabarnomasi*.

6. Melibaeva G. (2024). *ORGANIZATIONAL BEHAVIOR AND BUSINESS PSYCHOLOGY*. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 10(10), 48–50. <https://doi.org/10.54613/ku.v10i10.907>.

7. Nazrullaevna, M. G. (2021). Management Mechanisms for Innovative Activities in Economic Systems. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 2(11), 31-35.

8. Aliyevich, Y. A. (2023). O ‘ZBEKISTON IQTISODIY SHAROITIDA INSON RESURSLARIDAN FOYDALANISHDAGI FAOLIYAT TURLARI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1, 76-78.